

РЕЦЕНЗИЯ

от

проф. д-р Деян Евгениев Павлов – преподавател по „Оперно пеене с диригент” – катедра „Музикално – сценични изкуства” към Вокален Факултет и „Оперно – симфонично дирижиране” – катедра „Дирижиране и композиция” към ТКДФ в Национална Музикална Академия „проф. Панчо Владигеров”

за

докторската дисертацията на тема „Специфика на комическото белканто в операта „Дон Паскуале” от Гаetano Доницети. Теоретични и режисьорски подходи” на ас. СТЕФАН СВЕТОЗАРОВ ДОНЕВ за присъждане на научно – образователната степен „доктор” – по професионално направление 2.3. Философия /Естетика/

Стефан Донеv е роден в София. През 1989г. завършва Национално Музикално Училище „Любомир Пипков” със специалност „тромпет”. От 1992 – 1997г. завършва магистър по специалност „Културология” към Философски факултет при СУ „Св.Климент Охридски”. 2002 – 2003г. магистър специалност „Музикална- сценична режисура” към Вокален факултет при НМА „проф. Панчо Владигеров”. От 2003г. е асистент към катедра „Музикално – сценични изкуства” - Вокален факултет – преподава „актьорско майсторство за оперни певци” и „музикално – сценична режисура”. Стефан Донеv има редица постановки в оперни и музикални театри в страната: Национална Софийска Опера, Музикален театър „Стефан Македонски”, Държавна опера – Стара Загора, Музикален театър „К. Кисимов – Велико Търново, Държавна опера – Русе, Държавна опера – Варна, Държавна опера – Бургас и Учебен оперен театър към НМА „Панчо Владигеров”- София. Варна;

РЕПЕРТОАР

- април 2002 г. – „Севилският бръснар“, Дж. Паизиело, УМТ, на сцената на НМТ „Стефан Македонски“, АСО;
- май 2003 г. – „Така правят всички жени“, В.А.Моцарт, УМТ, на сцената на НМТ „Стефан Македонски“, АСО;
- юни 2004 г. – „Дон Паскуале“, Г. Доницети, УМТ, на сцената на НМТ „Стефан Македонски“, АСО;
- март 2005 г. – „Патиланци“, Ал. Йосифов, Държавна опера, Стара Загора;
- октомври 2005 г. – „Алиса“, Ал. Йосифов, ОФД Бургас;
- ноември 2005 г. – „Патиланци“, Ал. Йосифов, НМТ „Стефан Македонски“;
- декември 2005 г. – „Рита“, Г. Доницети, Камерна сцена на декември 2000 г. – „Рита“, Г. Доницети, УМТ, на сцената на НМТ Софийска опера и балет;
- юли 2006 г. – „Норма“, В. Белини, Държавна опера Стара Загора, на сцената на Античен форум „Августа Траяна“;
- март 2007 г. – „Мечо Пух“, Ал. Йосифов, Държавна опера Стара Загора;
- ноември 2007 г. – „Любовта на боговете“, Ал. Йосифов,
- НМТ „Стефан Македонски“;

-ноември 2008 г. – „**Мечо Пух**“, Ал. Йосифов, ОФД Русе
-декември 2010 г. – „**Четиримата близнаци**“, Г. Костов,
-Държавна опера Стара Загора;
-април 2011 г. – „**Вълшебната флейта**“, В.А. Моцарт, УМТ, на сцената на ДМБЦ „Стефан Македонски“, АСО;
-април 2012 г. – „**Сватбата на Фигаро**“, В.А. Моцарт, УМТ, АСО
-май 2012 г. – „**Четиримата близнаци**“, Г. Костов, ОФД Русе;
-ноември 2012 г. – „**Бастиен и Бастиена**“, В.А. Моцарт, Камерна сцена на Софийска опера и балет;
-януари 2014 г. – „**Вълшебната флейта**“, В.А. Моцарт, ОФД Русе;
-март 2014 г. – „**Манастирски неволи**“ и „**Жената със златния косъм**“, Г. Костов, УМТ, АСО;
-октомври 2016 г. „**К.Кисимов**“ Велико Търново;
-януари 2017 г. – „**Дон Паскуале**“, Г. Доницети, Държавна опера Стара Загора;
-май 2019 г. – „**Четиримата близнаци**“, Г. Костов, ДМБЦ „Стефан Македонски“;
-октомври 2019 г. – „**Патиланци**“, Ал. Йосифов, МДТ „К. Кисимов“ Велико Търново.
-март 2021 г. – „**Принцесата на цирка**“, Имре Калман, МДТ „К. Кисимов“ Велико Търново.
„**Четиримата близнаци**“ Г. Костов, МДТ .

Дисертацията на кандидатът се състои от 347 страници, от които 321 - Увод, Седем Глави с подточки, и заключение и 26 страници приноси, библиография и приложения.

Предмет и обект на изследването на настоящата дисертация е в частност италианската комическа опера buffa и един неин емблематичен шедьовър - „Дон Паскуале“- дело на Гаetano Доницети, който от своя страна се възприема като произведение на територията, на което завършва едно много дълго и нееднозначно жанрово развитие на комическия вид опера в епохата на романтизма от една страна, а от друга се възприема като крайъгълна творба, която изработва и задава нов своеобразен творчески стандарт, с който следва да се съобразяват като еталон и всички следващи творби по-нататък както в развитието на комическия жанр, така и на самата оперна форма изобщо.

Целите и задачите на изследването са: щателното многостранно проучване на операта буфа „Дон Паскуале“ от гледна точка на история на музиката, културата и белканто стилистиката и задълбоченото представяне на художествената ѝ иновативност по отношение на чисто композиционните прийоми, драматургическите похвати и представянето на естетическата ѝ оригиналност и новаторство от сценична и музикално-стилистична гледна точка в паралелен анализ на музикално комическото в аспекта на основните естетически романтически теории за комичното от първата половина на ХХ век. По силата на спецификата на предмета се разчита на изработването на относително хомогенен наглед, основан на собствена интердисциплинарна методология, която

равноправно и равноценно да обединява в себе си елементи от философско-естетическото критическо наблюдение пряко отнасящо се към непосредствените музикално-сценични елементи и техния общо театроведски разбор и пряко режисьорско мотивиране.

Очакваните резултати - да се открие нещо за универсалната същност на човешкия дух и как той винаги намира начин да се обнови и да поеме по нови и неочаквани пътеки и да превърне изкуството и неговите шедьоври в своеобразни неизчерпаеми „резервоари” на дълбоко вътрешно познание, да изнамери в тях аргументи за собствената си вечна борба за смисъл с единен суров, студен, подвластен на случайността и жестокостта космически ред.

В ПЪРВА ГЛАВА - „Романтичният свят и операта „Дон Паскуале” глава се извеждат успоредно основните елементи и съдържание на понятието романтизъм по отношение на културата, литературата и музиката. Обяснява се неговата етимология и общофилософско и общокултурно съдържание като диахронната репрезентация е съотнесена към извеждането на основните естетически романтически компоненти, които се откриват в операта, като своеобразно синкретично сценично изкуство.

ВТОРА ГЛАВА – „Комическото и неговите романтически трансформации и музикалното му превъплъщение” кандидата дава определение на комическото и се представя неговата философско-теоретическа обосновка през античността, средновековието, ренесанса, просвещението и модернизма. Проследяват се съществените му характеристики и естетически особености. „Романтичната ирония”-централно понятие в романтичната философия с многостранно естетическо проявление. Теоретично обосновано от братята Август и Фридрих Шлегел и тяхната концепция за тотална интелектуална трансформация, подета по-късно от представителите на Йенския романтизъм и оригинално преинтерпретирана от Жан Пол Рихтер. Чрез романтичната ирония се откроява субективната страна на комическото. Противно на едностранната сериозност на образованото мислене, само импулсът на романтичната ирония е способен да разобличи и покаже истината за изменчивата двусмислена стойност на живота. Следователно лесно да се направи изводът че романтичната ирония е едновременно висока философска концепция за Вселената, мястото на човека в нея и една пряко функционално ориентирана и продуктивна художествена програма. КОСМИЧЕСКОТО В МУЗИКАТА – тук Стефан Донев

проследява в диахронен план как се проявява комическото на територията на музикалната тъкан, кои и от какво естество са средствата за това във формален и съдържателен аспект и как то функционира през различните епохи и спрямо различните жанрове в средновековната, ренесансовата, бароковата, класическата и романтическа епоха за класическата музика. На преден план се извежда факта, че за романтиците най-съвършената проява на изкуството и най-съвършеното изкуство е музиката. . Музикално комическото се създава обаче не толкова чрез търсене на нови изразни средства, колкото посредством новите начини на опериране и приложение на вече добре известни и установени „стари” техники и изразни средства от другите основни естетически категории (възвишено, грациозно, трогателно, трагическо, героическо и т.н.). Именно по този път на свързване, съчетаване и контрастно предаване, романтиците обособяват базисните комически модификации като усмивка, закачка, веселие, шега, хумор, ирония, гротеска, сатира, пародия, сарказъм и др.

ТРЕТА ГЛАВА – „Специфика на музикалния образ” – се отделя сериозно внимание на музикалният образ, който е дефиниран като специфична форма на обобщено отразяване на някаква конкретна или по-обобщена част от битието, форма като начин на навлизане в живота, посредством средствата и похватите на музикалното изкуство. Основата на всеки музикален образ е конкретната музикална тема, която изразява и е породена от музикалната идея-намерение-инвенция. Градивната единица на музикалния език е именно музикалният образ, посредством него се реализира самия музикален смисъл и се постига прякото музикално разбиране, което е всъщност неповторимия и разпознаваем творчески почерк.

В ГЛАВА ЧЕТВЪРТА – „Шедьовърът „Дон Паскуале” – кандидатът разглежда подробно историята, творческите особености, художествената специфика и музикална същност на операта. Драматургичен ,музикален и стилос анализ, които са представени в професионални детайли и с изключителна прецизност.

ПЕТА ГЛАВА – „Комическо и красота”- . Идеалната красота в аспекта на музикално естетическото се явява не само като чиста свободна абстрактност, но и като мощно и сигурно средство акустичното преживяване да е максимално непосредствено, т.е. да бъде свързано със създаването на леко, безгрижно и приятно настроение, което изразява щастието. Тя е теоретичния еквивалент на немското романтическо понятие „*абсолютна красота*” и изразява подобно философско-естетическо съдържание.

Необелкантовият стил е тържество на абсолютната вокална красота, но в тоталността си на оперен стил, в какъвто на практика го превръща Доницети, красотата се превръща в абсолютно изискване за всички елементи на творбата, които следва да се съгласуват по красота. Стефан Донеv намира точният път към „белкантовото” изразяване – като определя начина за това: с умение за осъществяване на плавни преходи от звук към звук, т. нар. техника – legato, с безпроблемно чисто интониране и производство на ясен, звънък открит вокал, красив и богат на тембри, цветове и нюанси звук, с осезаема равномерност на гласа във всички регистри, лекота, спонтанност и естественост на звуководенето, която гарантира безпроблемността и отсъствието на усилие, гъвкавостта и подвижността на гласа дори в трудни технически и виртуозни места при преминаване от един към друг вокален дял. . Иновативността на Доницети по отношение на цялостния белкантов стил е вътрешното единство на принципа за идеалната красота от една страна, а от друга на обобщеността и хомогенността на музикалния прием – непосредствената сила на въображението и адекватната му обезпеченост във формален и психологически аспект; отчетливо доловимия стремеж към музикално-драматургична консистентност.

ГЛАВА ШЕСТА – „Режисьорски подходи” е анализ на необходимостта от фигурата на „режисьора”, ролята му в поставянето на даден спектакъл и всички видове методи на постановки, които съществуват: Археологически - консервативен, радикално-транспониращ, условно- метафоричен и видовете театър – на преживяването, на изобразяването, на занаята. Различните режисьорски подходи и стилове през ХХ век, като подробно и изчерпателно е разделено на декади: 50те,60те,70те,80те и 90те години. Както и ХХI век -2000г – първото десетилетие. С обосновани изводи, за промяната и характеристиката на стиловете променящи се в зависимост от многопластовите натрупвания на различните експерименти в тази посока.

ГЛАВА СЕДМА „Три възможни режисьорски подхода към операта „Дон Паскуале” – исторически, транспониращ, метафоричен. ИСТОРИЧЕСКИ – ЦЕННОСТНИЯ подход се изразява в това: да се покаже универсалното съдържание на автентичното художествено произведение, което се възприема като самостоятелна аксиологическа ценност, завършена в себе си, която не се нуждае толкова от виртуозно интерпретиране, колкото от деликатно адекватно разбиране и обяснение на особеностите възникнали в контекста на времето на самото възникване на творбата. В случая романтичната буфа „Дон Паскуале” е емблематичен образец на комедийния жанр от

ранния италиански музикален романтизъм, който стъпва върху стремителната традиция на професионалната комедия на маските не само по формални признаци, но и конгениално по дух. Комедията се развива като заплетената интрига с фарсови елементи и серия от недоразумения и отново традиционното „преобличане” тук - не на жена в мъж или обратното, а на девойка в послушница. Финалът е щастливо предизвестен бедните стават богати както в оригиналната комедия дел арте. Акуратно съобразяване с указанията за епохата, времето и мястото на действие и стилово отчитане на всички подробности, следващи от това. Стилът е на т.нар. занаятчийски или буржоазен ампири от началото на XIX век. Мъжкото облекло се влияе от военната мода и наложеното от Наполеон, докато дамската мода се развива под влияние на съпругата му Жозефин. Персонажите следват модните цветове на първото десетилетие черно, тъмно и малко по-светло плътно синьо, червено-кафяво и кафяво.

ТРАНСПОНИРАЩИЯТ подход - представлява - осъвременяване, търсене на ситуационен хумор и комически ефекти с елементите на остроумие, деликатен фарс, ирония и сатира. Търси се ефекта на комическото сравнение и на разминаването между очаквано и действително. Втори план: социална критика на младите нарцисити, които търсят бърза реализация с всички средства, но са победени от любовта и достойнството.

МЕТАФОРИЧНИЯТ подход - целта на този подход е да се осветли романтичното усещане за състрадание и съчувствие към персонажите, които са чаровни и надарени с много доброта, въпреки малко нелепата ситуация да покажат темпераментите на хората и техните взаимоотношения. Ето защо веселието ще се постига от изненадата и щастливия край, разбира се всички герои ще се раждат от неуместността на персонажите в ситуациите. Комическото опоектизиране предполага героите да са близки до зрителите и поради това ще се подчертае не битовото, а метафорично-символното в тях. Същността е да се покажат темпераментите на хората и техните взаимоотношения.

От селектираната и анализирана информация в работата ясно се откроява разбирането за същественото историческо значение на италианската комическа опера за общоевропейския музикален театър изобщо и особено ролята на комическото белканто в нея, при това не само инструментално като вокална техника, а значително по-широко като стилово-художествено понятие, предопределящо вътрешния естетически ориентир на композиторите и изграждащо цялостния романтически естетически идеал. С появата

и утвърждаването си като самостоятелен оперен жанр през XVIII-ти век и най-вече с изключителните достижения на комическото белканто от първата половина на XIX-ти век в лицето на тримата големи Джоакино Росини, Винченцо Белини и не на последно място Гаetano Доницети, посредством чиято дейност жанра на опера буфа изиграва решаващата роля за утвърждаването в територията на операта на социално актуални теми с реалистичен характер, изпъстрени с живи образи от настоящето, представители на различни социални прослойки и близки на самата публика, за разлика от сериозната опера, която все още се занимава митологически, героически или исторически сюжети. Комическото в изкуството въплъщава копнежа за свобода и признава неговото първенство в същността на човешкото, чрез него ние признаваме както своята страстност, достойнство и сила, така и своите грешки, нелепост и глупости и така парадоксално изявяваме не толкова духовното си величие, колкото вътрешната си волност и нежелание да се ограничим до същества, обречени на недъзите си, а по-скоро да бъдем устремени към развитието и съвършенството си.

ПРИНОСИ - Изследването за първи път, поставя в философско-естетически и теоретично-научен фокус понятието „комическо белканто”, откроявайки неговите художествени специфики и проявления в емблематичната опера буфа „Дон Паскуале” от Гаetano Доницети.

- Преоценява се самото понятие „белканто”, което започва да се разглежда в по-широк теоретичен смисъл като своеобразен стилистично конструиращ елемент, а не единствено като вокална техника. Изяснява се как на практика се осъществява прехода от чисто инструменталното му тълкувание и обхват към по-широкото му общо философско-естетическо значение. Посредством разширената му употреба и приложение става възможно научно да се обяснят редица скрити вътрешни тенденции, идейни движения и трансформации в италианската комическа опера от XVIII-ти век и от XIX -ти и нейното проследяващо развитие в XX-ти век.

- Излагайки основните теоретико-художествени и философско-естетически особености на „комическото” като една от централните естетически категории; като съществен актив на работата може да се разпознае и по-задълбоченото и многоаспектно обяснение на проявите на комическото в тъканта на тоновото изкуство и неговите художествени ефекти.

- Дял към ползата от подобно научно разглеждане се открива и в по-внимателния, със стремеж към изчерпателност, анализ на операта „Дон Паскуале” откъм специфичната ѝ образна, драматургична и музикална структура.

- Теоретично-естетическо разгръщане на възможните режисьорски подходи, тяхното структуриране и субординиране по единен принцип и след това онагледяване и илюстриране с конкретни проекто-постановъчни примери спрямо самата опера буфа „Дон Паскуале”.

Следва изключително богата и разнообразна библиография, състояща се от 133 изброени източници.

След всичко прочетено от мен, като диригент, който познава в детайли операта „Дон Паскуале” от Г. Доницети, смятам, че труда е много интересен, подробно и детайлно написан и съдържа полезна информация за всички настоящи и бъдещи режисьори преценили да започнат работа върху гореспоменатата опера. Убедено заявявам и препоръчвам на научното жури да присъди научно – образователната степен „доктор” на ас. Стефан Донев.

15.05.2022 г.

професор д-р ДЕЯН ПАВЛОВ

Научен подход и метод на изследването -

I Глава

Романтическият свят и операта „Дон Паскуале“

Основни естетически характеристики на романтичната музика

Романтизъм. Обща дефиниция.

Периодизация и основни характеристики

I. Предромантизъм 1790 – 1800 година

II. Ранен романтизъм 1800 - 1830 година

III. Зрял романтизъм 1830 – 1850 година

IV. Късен романтизъм 1850 – 1890

V. Постромантизъм.

Преход между двата века. 1890 – 1915 година

